

twitter.com/FelixKitap

instagram.com/felixkitap

Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Edisyondan Çeviri

7.
Baskı

Küresel Siyaset

Çevirmenler:

Prof. Dr. Nasuh Üslu ve
Prof. Dr. Haluk Özdemir

Andrew Heywood

Uluslararası
İlişkiler ve
Siyaset Bilimi
Serisi | 3

Andrew Heywood
Küresel Siyaset (2. Edisyon)
Global Politics

Çevirenler: Prof. Dr. Nasuh Uslu ve Prof. Dr. Haluk Özdemir

Felix Kitap: 2
7. Baskı 2. Edisyon: Ağustos 2022;
6. Baskı 2019 (Felix Kitap)
5. Baskı: 2018 (BB101 Yayınları)
1-4. Baskılar: 2013-2017 (Adres Yayınları)

ISBN 13: 978-605-80606-2-3

Copyright © 2011, 2014, Palgrave Macmillan
Copyright © 2011, 2014, Andrew Heywood
Copyright © 2019, Felix Kitap®
Copyright © 2019, Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir (Türkçe çeviri)

Bu kitap ilk olarak İngilizcede, Macmillan Publishers Limited'in bir markası olan Palgrave Macmillan tarafından, GLOBAL POLITICS ismiyle basılmıştır. Türkçe çeviri ve baskısı Palgrave Macmillan'ın izniyle yapılmıştır. Bu Eser'in müellifi olarak yazarın hakları mahfuzdur.

Tüm hakları saklıdır. Hiçbir şekilde tamamı veya herhangi bir parçası fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bunu yapanlar veya buna teşebbüs edenler hakkında yayınevimiz kanunî takibat yaptırma hakkına sâhiptir.

Yayına Hazırlayan: Ali Kürşad Çifci
Kapak Tasarımı: Furkan Şener (www.furkansener.com)
Sayfa Tasarımı: Felix Kitap

Baskı: TED Matbaacılık
Adres: Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. No:95/1, Altındağ, Ankara
Telefon: (312) 341 17 97 • Sertifika No: 43252

ANDREW HEYWOOD

Andrew Heywood, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında ders kitapları yazan tanınmış bir yazardır. Britanyalı olan Heywood, Croydon College'ın yardımcı müdürlüğünü yapmıştır ve Orpington College'da yöneticilik görevinde bulunmuştur. 20 yılı aşkın bir süre Siyaset Bilimi bölümlerinde dersler vermiş, bölüm başkanlıkları yapmıştır. Şu anda yayınevlerine danışmanlık yapmaktadır. Heywood'un dünyada ve Türkiye'de çok satan ders kitapları şunlardır:

Key Concepts in Politics and International Relations (2nd ed. 2015)

Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları (Felix Kitap)

Politics (5th ed., 2019)

Siyaset (Felix Kitap)

Political Ideologies: An Introduction (7th ed, 2021)

Siyasî İdeolojiler: Bir Giriş (Felix Kitap)

Political Theory: An Introduction (3rd ed., 2004)

Essentials of UK Politics (2nd ed, 2011)

Oliver, Freya, Dominic ve Toby'ye...

ÖZET İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: KÜRESEL SİYASETLE TANIŞMA	20
2. BÖLÜM: TARİHSEL BAĞLAM	50
3. BÖLÜM: KÜRESEL SİYASET TEORİLERİ	88
4. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA EKONOMİ	130
5. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA DEVLET VE DIŞ POLİTİKA	166
6. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA TOPLUM	198
7. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA ULUS	228
8. BÖLÜM: KİMLİK, KÜLTÜR VE BATI'YA KARŞI MEYDAN OKUMALAR	258
9. BÖLÜM: GÜÇ VE 21. YÜZYIL DÜNYA DÜZENİ	298
10. BÖLÜM: SAVAŞ VE BARIŞ	336
11. BÖLÜM: NÜKLEER SİLAHLARIN YAYILMASI VE NÜKLEER SİLAHSIZLANMA	368
12. BÖLÜM: TERÖRİZM	392
13. BÖLÜM: İNSAN HAKLARI VE İNSANİ MÜDAHALE	418
14. BÖLÜM: ULUSLARARASI HUKUK	454
15. BÖLÜM: YOKSULLUK VE KALKINMA	482
16. BÖLÜM: KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARI	520
17. BÖLÜM: KÜRESEL SİYASETTE TOPLUMSAL CİNSİYET	556
18. BÖLÜM: ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	584
19. BÖLÜM: KÜRESEL YÖNETİŞİM VE BRETTON WOODS SİSTEMİ	614
20. BÖLÜM: BÖLGESELÇİLİK VE KÜRESEL SİYASET	648
21. BÖLÜM: TEORİNİN ÖNEMİ	682
22. BÖLÜM: KÜRESEL GELECEK İMAJLARI	708

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ EDİSYON İÇİN ÖNSÖZ TEŞEKKÜR

18
19

1. BÖLÜM: KÜRESEL SİYASETLE TANIŞMA

20

'ULUSLARARASI'NDAN 'KÜRESEL'E Mİ?	21
Devlet-merkezcilikten karma-aktör modeline mi?	22
Bağımsızlıktan Karşılıklı Bağımlılığa mı?23	
Ülke-içi/Uluslararası Ayrımından	
Ulus-ötesiciliğe mi?	26
Uluslararası Anarşiden Küresel Yönetişime mi?	27
KÜRESELLEŞME VE SONUÇLARI.....	28
Küreselleşmeyi Açıklamak	28

Küreselleşme: Mit mi, Gerçek mi?	30
KÜRESEL SİYASETE YAKLAŞIMLAR	33
Ana Akım Perspektifler.....	35
Eleştirel Perspektifler	37
KÜRESEL SİYASETTE SÜREKLİLİK	
VE DEĞİŞİM.....	38
Güç.....	39
Güvenlik.....	41
Adalet.....	42
KİTABIN KULLANIMI	45

2. BÖLÜM: TARİHSEL BAĞLAM

50

MODERN DÜNYANIN İNŞASI	51
Eski Çağdan Modern Dünyaya.....	51
Batı'nın Yükselişi	52
Emperyalizm Çağı	54
'KISA' 20. YÜZYIL: 1914-1990.....	55
Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri ...	55
İkinci Dünya Savaşı'na Giden Yol.....	58

İmparatorlukların Sonu.....	63
Soğuk Savaş'ın Yükselişi ve Düşüşü .	66
1990'DAN BUGÜNE DÜNYA	74
'Yeni Bir Dünya Düzeni' mi?.....	74
11 Eylül ve 'Teröre Karşı Savaş'	77
Küresel Ekonomideki Değişen	
Dengeler	82

3. BÖLÜM: KÜRESEL SİYASET TEORİLERİ

88

TEORİ NEDİR?	89
REALİZM.....	90
Devlet Egoizmi ve Çatışma.....	92
Devlet Yönetimi ve Ulusal Çıkar.....	95
Anarşi ve Getirdikleri	96

Kutupluluk, İstikrar ve Güç Dengesi100	
Realizme İlişkin Bir Değerlendirme100	
LIBERALİZM	102
Karşılıklı Bağımlılık Liberalizmi	103
Cumhuriyetçi Liberalizm.....	104

Liberal Kurumsalcılık.....	106
Liberalizme Dair Değerlendirme ...	108
ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR	109
Marksizm, Neo-Marksizm	
ve Eleştirel Teori	110
Klasik Marksizmden	
Neo-Marksizme	111
Eleştirel Teori	114

İnşacılık.....	115
Post-Yapısalcılık.....	116
Feminizm.....	118
Yeşil Siyaset.....	120
Post-Sömürgecilik.....	121
KÜRESEL DÜŞÜNMEK.....	121
Karşılıklı Bağlanmışlık Sorunu	122
Kozmopolitanizm.....	125

4. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA EKONOMİ

130

KAPİTALİZM VE NEO-LİBERALİZM	131
Dünya Kapitalizmleri	131
Girişimci Kapitalizm	132
Sosyal Kapitalizm	133
Devlet Kapitalizmi.....	134
Neo-Liberalizmin Zaferi	138
Neo-Liberalizmin Sonuçları	139
EKONOMİK KÜRESELLEŞME	144
Ekonomik Küreselleşmenin Nedenleri	144

Ekonomik Yaşam Ne Kadar	
Küreselleşmiştir?	147
KRİZDEKİ KÜRESEL KAPİTALİZM.....	152
Ekonomik Hızlı Yükseliş ve Düşüşü	
Açıklamak	152
Büyük Çöküş'ün Öğrettikleri.....	154
Modern Krizler ve 'Bulaşmalar'	156
2007-2009 küresel mâli krizi ve	
sonuçları	158

5. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA DEVLET VE DIŞ POLİTİKA

166

DEĞİŞİM HALİNDEKİ DEVLET	
VE DEVLET OLMA DURUMU	167
Devletler ve Egemenlik.....	167
Devlet ve Küreselleşme	171
Devletin Dönüşümü	175
Devletin Geri Dönüşü.....	180
ULUSAL YÖNETİMDEN ÇOK-DÜZEYLİ	
YÖNETİŞİME.....	183
Yönetimden Yönetişime	183
Çok-Düzeyleli Yönetişim.....	186

DIŞ POLİTİKA.....	188
Dış Politikanın Sonu mu?	188
Kararların Alınışı.....	190
Rasyonel Aktör Modelleri.....	190
Aşamalı Modeller	192
Bürokratik Örgütlenme Modelleri.....	193
Bilişsel Süreçler ve İnanç Sistemleri	
Modelleri.....	194

6. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA TOPLUM

198

TOPLUMSAL BİRBİRİNE BAĞLANMIŞLIK:	
YOĞUNDAN SEYREĞE?	199
Endüstrileşmeden Post-	
Endüstrileşmeye	199
Yeni Teknoloji ve 'Bilgi Toplumu'	201
Risk, Belirsizlik ve Güvensizlik.....	204
KÜRESELLEŞME, TÜKETİMCİLİK	
VE BİREY	208
Küreselleşmenin Toplumsal	

ve Kültürel Sonuçları.....	208
Tüketimcilik Küreselleşiyor	210
Bireyciliğin Yükselişi	213
KÜRESEL SİVİL TOPLUM	217
Küresel Sivil Toplumu Açıklamak....	217
Ulus-Ötesi Toplumsal Hareketler ve	
NGO'lar	219
Tabandan Küreselleşme?	223

7. BÖLÜM: KÜRESEL ÇAĞDA ULUS

228

MİLLİYETÇİLİK VE DÜNYA SİYASETİ	229
Milliyetçiliği Anlamak	229
Ulus-Devletler Dünyası.....	233
Milliyetçilik, Savaş ve Çatışma.....	238
GÖÇLER ÇAĞINDA ULUSLAR	241
Hareket Halinde Bir Dünya.....	241
Ulus-Ötesi Topluluklar ve Diasporalar.....	244

Göçün Ekonomik Etkisi	247
DİRİLEN MİLLİYETÇİLİK	250
Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Ulusal	
Benlik Davası	251
Kültürel ve Etnik Milliyetçiliğin Yükselişi.....	252
Küreselleşme Karşılığı Milliyetçilik	254

8. BÖLÜM: KİMLİK, KÜLTÜR ve BATI'YA KARŞI MEYDAN OKUMALAR 258

KİMLİK SİYASETİNİN YÜKSELİŞİ	259	BATI'YA KARŞI MEYDAN OKUMALAR	277
Modernleşme Olarak Batılılaşma ..	259	Post-Sömürgecilik	277
Kolektif Kimlik Siyaseti	261	Asya Değerleri	280
Çok-kültürcülük ve melezlik	266	İslam ve Batı	281
Kültürel Çatışma Kaçınılmaz mıdır?	269	Siyasal İslam'ın Doğası	282
DİNSEL UYANIŞÇILIK	271	Batı ve 'Müslüman Sorunu'	291
Din ve Siyaset	271		
Fundamentalizmin Yükselişi	275		

9. BÖLÜM: GÜÇ VE 21. YÜZYIL DÜNYA DÜZENİ 298

GÜÇ VE KÜRESEL SİYASET	299	Hegemonya Konumuna Yükselmek	311
Kabiliyet Olarak Güç	299	'Teröre Karşı Savaş' ve Ötesi	314
İlişkisel Güç ve Yapısal Güç	300	İyi Niyetli Hegemonya mı, Kötü Niyetli Hegemonya mı?	319
Gücün Değişen Doğası	303	ÇOK-KUTUPLU KÜRESEL DÜZEN?	322
SOĞUK SAVAŞ SONRASI KÜRESEL DÜZEN	306	Çok-Kutupluluğun Yükselişi	323
Soğuk Savaş İki-Kutupluluğunun Sonu	306	Çok-Kutuplu Düzen mi, Düzensizlik mi?	328
'Yeni Dünya Düzeni' ve Akıbeti	308		
AMERİKAN HEGEMONYASI			
VE KÜRESEL DÜZEN	311		

10. BÖLÜM: SAVAŞ VE BARIŞ 336

SAVAŞIN DOĞASI	337	'Post-Modern' Savaş	352
Savaşın Türleri	337	SAVAŞI HAKLILAŞTIRMAK	356
Savaşlar Neden Çıkar?	338	Reelpolitik	356
Siyasetin Devamı Olarak Savaş	342	Haklı Savaş Teorisi	358
SAVAŞIN DEĞİŞEN YÜZÜ	345	Pasifizm	361
'Eski' Savaşlardan 'Yeni' Savaşlara?	345		

11. BÖLÜM: NÜKLEER SİLAHLARIN YAYILMASI VE NÜKLEER SİLAHSIZLANMA 368

NÜKLEER SİLAHLANMA	369	NÜKLEER SİLAHLARIN KONTROLÜ VE SİLAHSIZLANMA	379
Nükleer Silahların Niteliği	369	Silahların Kontrolü ve Nükleer Silahların Yayılmasıyla Mücadele Stratejileri	379
Soğuk Savaş Döneminde Nükleer Silahların Yayılması	370	Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bir Dünya?	386
Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Nükleer Silahların Yayılması	372		

12. BÖLÜM: TERÖRİZM 392

TERÖRİZMİ ANLAMAK	393	TERÖRİZMLE MÜCADELE	408
Terörizmi Tanımlama	394	Devletin Güvenliğini Güçlendirme	408
'Yeni' Terörizmin Yükselişi?	396	Askeri Baskı	411
TERÖRİZMİN ÖNEMİ	400	Siyasi Anlaşmalar	412
Terörizm Küreselleşiyor	400		
Yıkıcı (Katastrofik) Terörizm	403		

13. BÖLÜM: İNSAN HAKLARI VE İNSANİ MÜDAHALE 418

İNSAN HAKLARI	419	İnsan Haklarının Küresel Siyaset Açısından Sonuçları	424
İnsan Haklarının Tanımlanması	419	İnsan Haklarını Korumak	425
Küresel Siyasette Birey	419	İnsan Hakları Rejimi	425
İnsan Haklarının Doğası ve Türleri	421		

Devletler Dünyasında İnsan Hakları	429
İnsan Haklarına Meydan Okuma	433
Felsefi Tepki	433
Post-Sömürgeci Eleştiriler	434
İNSANİ MÜDAHALE	436
İnsani Müdahalenin Yükselişi	436

İnsani Müdahale ve 'Yeni Dünya Düzeni'	437
İnsani Müdahale ve 'Teröre Karşı Savaş'	440
İnsani Müdahalenin Şartları	444
İnsani Müdahale İşe Yarar mı?	447

14. BÖLÜM: ULUSLARARASI HUKUK

454

ULUSLARARASI HUKUKUN DOĞASI	455
Hukuk Nedir?	455
Uluslararası Hukukun Kaynakları	458
Uluslararası Hukuka Niçin	
Uyulmaktadır?	461

DEĞİŞİM HALİNDEKİ ULUSLARARASI

HUKUK	464
Uluslararası Hukuktan Dünya Hukukuna?	464
Savaş Hukukundaki Gelişmeler	470
Uluslararası Mahkemeler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi	473

15. BÖLÜM: YOKSULLUK VE KALKINMA

482

YOKSULLUK VE KALKINMAYI ANLAMAK	483
Yoksulluğu Tanımlama ve Ölçme	483
Kalkınma: Rakip Görüşler	486
Geleneksel Kalkınma Görüşü	486
Alternatif Kalkınma Görüşü	489
DAHA EŞİTSİZ BİR DÜNYA?	492
Küresel Eşitsizliği Anlamlandırma	492
Küresel Eşitsizliğin Ana Hatları	494

Küreselleşme, Yoksulluk ve Eşitsizlik	497
Küresel Eşitsizlik Gerçekten Önemli midir?	500
KALKINMA VE YARDIMIN SİYASETİ	502
Yapısal Uyum Programları ve Ötesi	502
Uluslararası Yardım ve Kalkınma Ahlakı	506
Borç Hafifletme ve Adil Ticaret	514

16. BÖLÜM: KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARI

520

YEŞİL SİYASETİN YÜKSELİŞİ	521
Küresel Bir Sorun Olarak Çevre	521
Yeşil Siyaset: Reformculuk ya da	
Radikalizm?	524
Reformcu Ekoloji	527
Radikal Ekoloji	528
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	531
İklim Değişikliğinin Nedenleri	532
İklim Değişikliğinin Sonuçları	535

İklim Değişikliğiyle Nasıl Mücadele Edilmelidir?	539
İklim Değişikliği Konusunda	
Uluslararası İşbirliği	540
Uluslararası İşbirliği Kurmak Neden Bu Kadar Zordur?	544
KAYNAK GÜVENLİĞİ	549
Kaynaklar, Güç ve Zenginlik	551

17. BÖLÜM: KÜRESEL SİYASETTE TOPLUMSAL CİNSİYET

556

FEMİNİZM, TOPLUMSAL CİNSİYET VE KÜRESEL POLİTİKA	557
Feminizm Türleri	557
Küresel Siyasete 'Toplumsal Cinsiyet Gözlüğüyle' Bakmak	561
KÜRESEL POLİTİKANIN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELİNDE ELE ALINMASI	564

Toplumsal Cinsiyet Yüklenmiş Devletler ve Uluslar	564
Güvenlik, Savaş ve Silahlı Çatışmanın Toplumsal Cinsiyet Temelinde Ele Alınması	569
Toplumsal Cinsiyet, Küreselleşme ve Kalkınma	575

18. BÖLÜM: ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

584

ULUSLARARASI ÖRGÜTLENME	585
Uluslararası Örgütlerin Ortaya Çıkışı	585
Uluslararası Örgütler Niçin	
Kurulmaktadır?	586

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	588
Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e	588
Barış ve Güvenliği Güçlendirme	593

'Savaş Belasını' Defetmek?	593
BM Barışı Koruma Görevi İşe	
Yaramakta mıdır?	600
Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın	

Geliştirilmesi	602
BM'nin Geleceği: Sorunlar	
ve Reformlar	605

19. BÖLÜM: KÜRESEL YÖNETİŞİM VE BRETTON WOODS SİSTEMİ 614

KÜRESEL YÖNETİŞİM	615	Bretton Woods Sistemi'nin Sonu .	625
Küresel Yönetişim Nedir, Ne Değildir? ..	615	KÜRESEL EKONOMİK YÖNETİŞİMİ	
Uluslararası Anarşi	616	DEĞERLENDİRME	628
Küresel Hegemonya	616	Uluslararası Para Fonu	628
Dünya Hükûmeti	617	Dünya Bankası	631
Küresel Yönetişimin Ana Hatları	619	Dünya Ticaret Örgütü	634
Küresel Yönetişim:		BRETTON WOODS SİSTEMİ'NİN ISLAH	
Mit ya da Gerçeklik?	621	EDİLMESİ?	637
KÜRESEL EKONOMİK YÖNETİŞİM:		Küresel Ekonomik Yönetişim ve	
BRETTON WOODS SİSTEMİ'NİN EVRİMİ. 621		2007-2009 Krizi	637
Bretton Woods Sistemi'ni Kavramak .622		Reform Önündeki Engeller	643

20. BÖLÜM: BÖLGESELÇİLİK VE KÜRESEL SİYASET 648

BÖLGELER VE BÖLGESELÇİLİK	649	Bütünleşmeler	661
Bölgeselciliğin Doğası	649	Asya'daki Bölgeselcilik	662
Niçin Bölgeselcilik?	653	Afrika'da Bölgeselcilik	663
Federalizm	653	Amerika Kıtasında Bölgeselcilik	664
İşlevselcilik	654	AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ	665
Yeni İşlevselcilik	656	AB Nedir?	667
Bölgeselcilik ve Küreselleşme	657	AB ve Dünya	671
Avrupa Dışındaki Bölgesel		AB Krizde mi?	675

21. BÖLÜM: TEORİNİN ÖNEMİ 682

TEORİNİN ÖNEMİ	683	Açıklama gücü	692
Teorinin Kullanım Alanları	683	Basitlik ve zarafet	693
Olayların Analizi ve Açıklanması	684	Mantıksal tutarlılık	694
Dünyanın basitleştirilmesi	685	TEORİYİ TARTIŞMAK	694
Algısal alanımızın genişletilmesi ve/		Paradigmalar: Aydınlatıcı mı kısıtlayıcı	
veya netleştirilmesi	686	mi?	695
Etik ufuklarımızın tanımlanması	687	Hepsi kafamızda mı?	697
Eyleme dair rehberlik	689	Amaçlar için mi?	701
En iyi teori hangisi?	690	Ütopya ile gerçeklik arasında mı? ..	703
Gerçeklerle örtüşme	692		

22. BÖLÜM: KÜRESEL GELECEK İMAJLARI 708

İMAJLAR VE GERÇEKLER	709	Uluslararası Camia Fikrinin Gelişmesi mi? ..	718
KÜRESEL GELECEĞE DAİR RAKİP İMAJLAR ..	710	Küresel Güney'in Yükselişi mi?	720
Sınırların Olmadığı Bir Dünya mı? ..	711	Yaklaşmakta Olan Çevresel Felaket mi? ..	722
Bir Demokrasiler Dünyası mı?	713	Kozmopolitan (Evrensel) Demokrasiye	
Çatışma Halindeki Medeniyetler mi? ..	715	Doğru Gidiş mi?	723
Çin Yüzyılı mı?	717	BİLİNEMEZ BİR GELECEK Mİ?	724

SÖZLÜK

KAYNAKÇA

DİZİN

UYGULAMADA KÜRESEL SİYASET

11 Eylül ve Küresel Güvenlik	43
Berlin Duvarı'nın Yıkılışı	73
Paris Barış Konferansı 1919-1920	99
Borç ve Tasarruf Çağında Batı	163
Filistin'in Devlet Olma Çabası	171
NGO'lar ve Uluslararası Ceza Mahkemesi	221
ABD'ye Meksikalı Göçü	248
Arap Baharı ve Bıraktığı Miras	292
21. Yüzyılda Çin-ABD İlişkileri	333
Bir 'Haklı Savaş' olarak Afganistan Savaşı	362
İran ve Bomba	383
Usame Bin Ladin'in Öldürülmesi	411
Libya'ya İnsani Müdahale	443

KÜRESEL AKTÖRLER

Hükümetler ve Hükümet-Dışı Örgütler (NGO)	32
Amerika Birleşik Devletleri	76
Anti-Kapitalist (Kapitalizm Karşısı) Hareket	113
Ulus-Ötesi Şirketler (TNC)	140
Yirmiler Grubu (G-20)	174
Google	205
Rusya	253
Müslüman Kardeşler	285
Çin	325
Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)	353
El-Kaide	407

YAKLAŞIMLAR

Küreselleşme	34
Tarih	57
İnsan Doğası	94
Küresel Ekonomi-Politik	135
Devlet	178
Toplum	202
Milliyetçilik	234
Kimlik	262
Soğuk Savaş'ın Sonu	309
Savaş ve Barış	343
Güç Dengesi	373

TARTIŞMALAR

Soğuk Savaş Kaçınılmaz mıydı?	69
Demokrasi, Barışın Garantisi midir?	107
Ahlaki Yükümlülükler İnsanın Tümenü Kapsar mı?	123
Ekonomik Küreselleşme Herkes İçin Refah ve Fırsat Artışı mıdır?	149
Devlet Egemenliği Artık Modası Geçmiş bir Kavram mıdır?	182

Charles Taylor'ın Savaş Suçlarından Hüküm Giymesi	475
Milenyum Kalkınma Hedefleri	509
Kyoto Protokolü Sonrası İklim Değişikliği	543
Gujarat'taki Müslüman Karşısı Ayaklanmada Cinsel Şiddet	567
Suriye ve Birleşmiş Milletler	597
Küresel Ekonomik Yönetişim ve 'Büyük Durgunluk'	641
AB Doğuya Doğru Genişliyor	675
Teorisyenler Beyaz Saray'la Kapanıyor	691

Uluslararası Af Örgütü	430
Uluslararası Adalet Divanı	467
Dünya Bankası	507
İklim Değişikliği	535
Kadın Hareketi	560
Birleşmiş Milletler	606
Uluslararası Para Fonu (IMF)	632
Avrupa Birliği	676
Dünya Ticaret Örgütü	712

Terörizm	399
İnsan Hakları	426
Uluslararası Hukuk	465
Kalkınma	487
Doğa	533
Toplumsal Cinsiyet İlişkileri	565
Uluslararası Örgütler	590
Küresel Ekonomik Yönetişim	626
Teori	700

Küreselleşme, Küresel bir Tek-Kültür mü Üretiyor?	216
Milliyetçilik, Doğası Gereği Saldırgan ve Baskıcı mıdır?	239
'Medeniyetler Çatışması' mı doğuyor?	272
ABD Hâlâ Küresel Bir Hegemon Mudur?	320
Küresel Siyasette Askerî Güç Gereksiz Hale mi Gelmiştir?	346

Nükleer Silahlar Barış ve İstikrar Getirir mi? .377
Terörizmle Mücadele Etme Gereği, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Sınırlandırmayı Meşrulaştırır mı?413
İnsani Müdahale Hakkı Bir şey midir? ...448
Uluslararası Ceza Mahkemesi Düzen ve Adaleti Sağlamanın Etkin bir aracı mıdır? 477
Uluslararası Yardım İşe Yarar mı? 515
Sadece Radikal Tedbirler mi İklim

ODAK KONUSU

Küresel Siyaseti Tanımlamak22
WESTPHALIA Devlet Sistemi.....24
Küreselleşme Tanımları 31
Hitler'in Savaşı mı?62
Afganistan'ı İşgal Etmek: Tarihten Ders Çıkarılıyor mu? 81
Neo-realist İstikrar Teorisi: Sayıların Mantiği?..... 91
Realist-Liberal Ayrımı Ortadan Kalkıyor mu?..... 106
Yapı mı, Aktör mü?..... 118
Bir 'Çin Ekonomik Modeli' var mıdır? ...137
'Washington Uzlaşısı'142
'Bilgi Ekonomisi?'143
Devlet İnşası Sorunları181
Algılama mı Yanlış Algılama mı?193
Tutsaklık olarak Tüketimcilik.....212
İki Milliyetçilik: İyi ve Kötü?.....235
Uluslararası Göç: İnsanlar Çekiliyor mu İtiliyor mu?..... 242
Kimlik Siyaseti: Biz Kimiz?..... 265
Kültürel Haklar mı Kadın Hakları mı? ...282
İslamcılık: Siyaset olarak Din?284
Demokrasiyi Yayımak: Evet mi, Hayır mı? .294
Ulusal Gücün Unsurları301
Bir Şeyin 'Üzerindeki Güç'ün Ötesi?.....305
'Teröre Karşı Savaş'314
Ön-Alıcı Saldırı 317
Hegemonik İstikrar Teorisi323
Saldırgan Realizm mi, Savunmacı Realizm mi? 328
Dengeleme mi Eklemlenme mi?331
Bir 'Yeni' Savaş olarak Irak Savaşı?..... 350
İsyan-Bastırma Savaşlarının Yükseliş ve Düşüşü?..... 354
Haklı Savaşın İlkeleri 359
Kuzey Kore: Haydut Bir Nükleer Devlet mi? 385

Değişikliği Problemini Çözer?..... 548
Anaerkil Bir Toplum Daha mı Barışçıl Olacaktır?573
BM Miadını Doldurmuş Gereksiz Bir Örgüt müdür? 609
Serbest Ticaret Refah ve Barış Getirir mi? .638
Bölgeselleşmenin Gelişmesi Küresel Düzen ve İstikrarı Tehdit Eder mi?659
Nükleer Ahlak: Mazur Görülemez Silahlar mı? 388
İntihar Terörizmi: Dini Şehadet mi siyasi bir Strateji mi?404
Bir İnsan Hakkı olarak Demokrasi?..... 423
İnsani Gelişme.....486
Kuzey-Güney Ayrımı.....490
Meksika'daki Zapatistalar: Uygulamada Alternatif Kalkınma?.....491
Dünya Sistemler Teorisi.....499
Yapısal Uyum Programları..... 503
Ortak Malların Trajedisi..... 526
Sürdürülebilir Kalkınma: Büyüme ile Ekolojiyi Uyuşturma? 529
Gelecek Nesillere Yönelik Yükümlülükler? ...530
Gaia Hipotezi: Yaşayan Gezegen?.....531
Sera Etkisi..... 538
Bolluğun Paradoksu: Lânet olarak Kaynaklar?552
İnsani Güvenlik: Bireyler Risk Altında mı?570
Görelî ya da Mutlak Kazançlar? 589
Birleşmiş Milletler Nasıl Çalışır? 592
BM Güvenlik Konseyi'ni Reforma Tâbi Tutmak?..... 607
Bir Refah Çıkmazı?.....623
G-7/8: Terk Edilmiş Bir Proje mi? 628
BRIC: 'Geri Kalanın Yükselişi' mi? 642
Asya'da Bölgeselcilik: Avrupa Tecrübesinin Kopya Edilmesi mi?661
Avrupa Birliği Nasıl Çalışır? 669
Avro: Yaşayabilir Bir Para mı?677
Uluslararası İlişkiler: 'Büyük Tartışmalar'685
Komünizmin düşüşünü 'açıklamak' ve 'anlamak' 688
Küresel siyaset çalışmaları değer yargısız ve soğukkanlı olabilir mi? 702

YENİDEN DÜŞÜNMEK

Soğuk Savaş	68
Ulus	230
Terörizm	397
'Teröre Karşı Savaş'	409
İnsan Hakları	435
İnsani Müdahale	445

KAVRAMLAR

Egemenlik	23
Büyük Güç	26
Karşılıklı Bağımlılık	27
Küreselleşme	28
Uluslararası Toplum	29
Güvenlik İkilemi	42
Kozmopolitizm	44
Batı	51
Emperyalizm	54
Üçüncü Dünya	64
Süper Güç	67
İdealizm	102
Enternasyonalizm (Uluslararasıılık)	104
Uluslararası Rejim	110
İnşacılık	116
Kaos Teorisi	126
Neo-liberalizm	139
Ekonomik Küreselleşme	144
Laissez-Faire	154
Devlet	169
Siyasal Küreselleşme	175
Başarısız Devlet	180
Yönetişim	184
Federalizm	188
Dış Politika	189
Ulusal Çıkar	191
Fordizm/Post-Fordizm	199
Kültürel Küreselleşme	211
Tüketimcilik	214
Bireycilik	215
Küresel Sivil Toplum	218
Post-Materyalizm	219
Ulus (Millet)	229
Ulus-devlet	236
İrksalcılık	240
Ulus-ötesi topluluk (cemaat)	246
Sömürgecilik (Kolonyalizm)	259
Liberal Demokrasi	263
Çok-kültürcülük	266
Etnisite	267
Kültür	270
Din	273

Yoksulluk	485
Kalkınma	489
Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli ...	536
'Birleşmiş Milletler'	595

Dinsel Fundamentalizm (Köktencilik) ..	276
Post-Sömürgecilik	278
Konfüçyüsçülük	280
Güç	299
İki-Kutupluluk	307
Hegemonya	311
Tek-Kutupluluk	313
Haydut Devlet	316
Neo-Muhafazakârlık	319
Çok-Kutupluluk	324
Savaş	339
Güç Dengesi	356
Silahlanma Yarışı	370
Terörizm	395
İnsan Hakları	419
İnsani Müdahale	437
Soykırım	446
Uluslararası hukuk	455
Karşılıklılık	462
Uluslararası Yardım	511
Ekoloji	522
Jeopolitik	550
Toplumsal Cinsiyet (Gender)	559
Ataerkillik	562
Uluslararası Örgüt	585
Ortak (Kolektif) Güvenlik	594
Barışı Koruma (Peacekeeping)	599
Barışı İnşa Etme (Peace-building)	601
Küresel Yönetişim	615
Dünya hükûmeti	618
Ulus-Üstücülük	619
Hükümetlerarasılık	620
Çok-Tarafılık	622
Bölgeselcilik	649
Yerindelik (Subsidiarity)	671
Pragmatizm	693
Paradigma	695
Postmodernizm	696
Pozitivizm	698
Ütopycılık	704
Cemaatçilik (Toplulukçuluk)	705

ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

Thomas Hobbes (1588-1679).....	35	Seyyid Kutub (1906-1966).....	289
Immanuel Kant (1724-1804).....	37	Susan Strange (1923-1998).....	303
Michel Foucault (1926-1984).....	39	Joseph S. Nye (1937-...).....	304
E.H. Carr (1892-1982).....	61	Noam Chomsky (1928-...).....	321
Niccolò Machiavelli (1469-1527).....	92	John Mearsheimer (1947-...).....	329
Hans Morgenthau (1904-1980).....	96	Tukidides (MÖ. 460-406 civarı).....	340
Kenneth Waltz (1924-2013).....	97	Carl Von Clausewitz (1780-1831).....	344
Karl Marx (1818-1883).....	111	Thomas Aquinas [Aquinolu Thomas] (1225-1274).....	355
Antonio Gramsci (1891-1937).....	112	Michael Walzer (1935-...).....	360
Alexander Wendt (1958-...).....	117	Mohandas Karamçand Gandi (1869-1948) 364	
J. Ann Tickner (1937-...).....	119	Hugo Gratius (1583-1645).....	457
James Lovelock (1919-2022).....	120	Thomas Maltus (1766-1834).....	551
James Rosenau (1924-2011).....	125	Robert Keohane (1941-...).....	587
Adam Smith (1723-1790).....	133	Woodrow Wilson (1856-1924).....	591
Milton Friedman (1912-2006).....	141	Joseph Stiglitz (1943-...).....	630
Immanuel Wallerstein (1930-2019).....	151	Jean Monnet (1888-1979).....	666
John Maynard Keynes (1883-1946).....	157	Martha Finnemore (1959 - ...).....	699
Robert Cox (1926-2018).....	177	Francis Fukuyama (1952-...).....	714
Naomi Klein (1970-...).....	209	Samuel P. Huntington (1927-2008).....	716
Marcus Garvey (1887-1940).....	264		
Ayetullah Humeyni (1900-1989).....	275		
Frantz Fanon (1925-61).....	279		
Edward Said (1935-2003).....	283		

SİYASİ OLAYLAR

Dünya Tarihi (1900-1945).....	59	Antlaşmaları.....	380
Soğuk Savaş Dönemi.....	70	Temel Uluslararası İnsan Hakları Belgeleri.....	427
Soğuk Savaş Sonrası.....	79	Önemli İnsani Müdahale Örnekleri.....	438
Modern Küresel Kapitalizmin Krizleri.....	159	Temel Kalkınma Girişimleri.....	513
İletişim Teknolojilerindeki İlerlemeler.....	203	Çevreyle İlgili Temel Uluslararası Girişimler.....	525
Arap-İsrail Uyuşmazlığı.....	288	Birleşmiş Milletler'in Tarihi.....	603
Eski Yugoslavya'daki Çatışmalar.....	348	GATT/DTÖ Görüşme Turları.....	634
Başlıca Nükleer Silahları Kontrol		Avrupa Birliği'nin Tarihi.....	668

İKİNCİ EDİSYON İÇİN ÖNSÖZ

Bu kitabın ikinci edisyonu, ‘küresel’ ile ‘uluslararası’ı rakip olmaktan çok tamamlayıcı anlayış biçimleri olarak görmesi açısından, birinci edisyonda benimsenen uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti yaklaşımlarına sadık kalmayı sürdürmektedir. Böylesi bir yaklaşım, devletlerin ve ulusal hükûmetlerin dünya sahnesinde büyük bir rol oynamaya devam ettiklerini kabul ederken, diğer yandan da, bir dizi önemli meselede devletlerin artık bir küresel karşılıklı bağımlılık bağlamında iş gördüklerini de kabul etmektedir. Kitaba *Küresel Siyaset* başlığının seçilmiş olması, gerek devletlerin içinde gerekse arasında olup bitenlerin birbirine etkisinin eskisinden daha fazla olduğu ve çeşitliliği artan siyasî etkileşimlerin artık sadece devletin içinde ve onun vasıtasıyla gerçekleşmediği gerçeğini yansıtmaktadır.

Yeni edisyon, gitgide değişen küresel siyaset alanını hesaba katacak şekilde kapsamlı olarak güncellenmiştir. Bu, hem metnin gövdesinde hem de kutu içine alınmış yeni anlatımların eklenmesi (özellikle, gözden geçirilmiş ‘Uygulamada Küresel Siyaset’ bahsinde) suretiyle yapıldı. Buna ilaveten, iki esaslı değişiklik daha yapılmıştır. Birincisi, teori konusunda ikinci bir bölümün daha eklenmesidir (‘Teorinin Önemi’ başlıklı 21. Bölüm). ‘Küresel Siyaset Teorileri’ başlıklı 3. Bölüm, başlıca kilit teorilere giriş sağlarken, yeni bölüm, teorinin bizim küresel siyaseti anlamamıza nasıl ve ne ölçüde katkı sunduğuna odaklanmaktadır. Her ne kadar, yeni bölüm, ontoloji ve epistemoloji vs. ile ilgili meta-teorik meseleleri ele alıyorsa da soyut tartışmanın içinde kaybolmaktan kaçınmakta; bilakis, kısmen ‘gerçek-dünya’ örnekleriyle ve dünya siyasetinin özüyle ilişkilendirmek suretiyle teoriyi gizeminden kurtarmayı amaçlamaktadır. Yeni bölüm, kitabın değişik yerlerinde boy gösteren konu ve meseleleri biraraya getirmesi hasebiyle kitabın sonuna doğru konulmuş, bu da ona, teoriyle ilgili konularda daha ileri ve derinlemesine düşünmeyi kamçılama imkânı da tanımıştır. İkinci büyük değişiklik, ‘Küresel Çağda Ulus’ adlı 7. Bölüm’ün, uluslararası göç meselesinin (ekonomik etkisinin incelenmesini de içerecek şekilde) daha genişçe ele alınarak gözden geçirilmesidir. Buna imkân tanımak amacıyla, eskiden 7. Bölüm’de yeralan ‘Çok-Kültürcülük ve Melezlik’ kısmı, her halükârda daha iyi oturduğu ‘Kimlik, Kültür ve Batı’ya Meydan Okumalar’ başlıklı 8. Bölüm’e kaydırılmıştır.

TEŞEKKÜR

Tek bir yazarı olmasına rağmen bu kitap, hiçbir şekilde tek bir kişinin emeğinin ürünü değildir. Herşeyden önce bu kitabı yazmamı öneren ve yayıncım Palgrave Macmillan'da görev yapan Steven Kennedy'ye kitabın basımından sonraki iyileştirmelere kadar her aşamasındaki yakın ilgisi nedeniyle özellikle müteşekkirim. Bu süreçte hevesi, teşvikleri, hoş önerileri ve espri anlayışı hiç eksik olmadı. Kitabın ilk edisyonunun farklı aşamalarında yorumlar yapmış olanlar arasında Stephen Wenham, Helen Caunce, Maddy Hamey-Thomas, Keith Povey ve Ian Wileman da vardı. Jacqui True, Garrett Wallace Brown ve isimsiz diğer dört eleştirmenin geribildirimleri, kitabın içeriği ve bazen de yapısını güçlendirmeye önemli katkılar yaptı. Onların ayrıntılı ve genellikle düşünce dolu eleştiri ve önerileri, yalnızca kitabın genel kalitesini artırmakla kalmadı, yazım sürecini daha ufuk açıcı ve zevkli hale getirdi. Ete kemiğe bürünmesine paralel olarak ikinci edisyon hakkında yorum yapan isimsiz eleştirmenlere teşekkürlerimi sunmak isterim. Başta Karon ve Doug Woodward, Rita ve Brian Cox, Barry ve Kate Taylor gibi meslektaşlarım ve kardeşim David ile olan müzakerelerimiz, bu kitapta geliştirilen fikir ve tezlerin olgunlaşmasına katkı sağladı. Fakat en kalpten teşekkürlerimi, her zamanki gibi, bu kitabı ve önceki kitapları ortak bir şekilde ortaya çıkardığım eşim Jean'e gönderiyorum. Kendisi, taslakların hazırlanmasındaki sorumluluğu tek başına üstlendi, hem tarz hem de içerik konusunda sürekli önerilerde bulundu. Bu kitabı, torunlarıma adıyor ve onları bize verdikleri için ve çok daha fazlası için oğullarım Mark ve Robin ile gelinlerim Jessie ve Helen'e teşekkür ediyorum.

ANDREW HEYWOOD

1. BÖLÜM

KÜRESEL SİYASETLE TANIŞMA

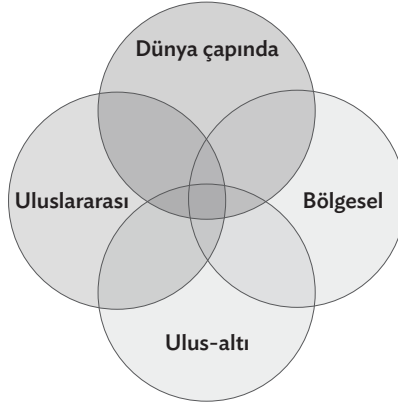
‘Sadece bağlan!’

E.M. FORSTER, *Howards End*, 1910

Dünya siyasetini incelemeye nasıl yaklaşmalıyız? Dünyayı en iyi şekilde nasıl anlayabiliriz? Dünya siyaseti, geleneksel olarak, *uluslararası* paradigma temelinde anlaşılır. Buna göre; devletler (ki genellikle ‘uluslar’ olarak algılandığı için ‘uluslararası’ diyoruz), dünya siyasetinin temel yapı taşlarıdır ve dünya siyasetinin özünü temelde devletlerarası ilişkiler oluşturur. Bu durum, devletlerin birbiriyle nasıl etkileştiğini anlarsak dünya siyasetinin işleyişini de anlayabileceğimiz anlamına gelir. Bununla birlikte, 1980’lerden beri alternatif bir *küreselleşme* paradigması popüler olmuştur. Bu paradigma, son dönemlerde küresel bağlantılar ve karşılıklı bağımlılığın gelişimiyle dünya siyasetinin dönüştüğü inancına dayanır. Buna göre, dünya artık birbirinden kopuk devlet veya ‘birimlerin’ bir araya gelmesiyle değil, bütünleşmiş ‘tek bir dünya’ olarak işlemektedir. Bu kitapta anlaşıldığı şekliyle küresel siyaset, bu rakip paradigmlar arasında bir yol bulmaya çalışmaktadır. Gerek devlet ve ulusal hükümetleri dünya siyasetinin dışında görmek, gerekse devletlerin önemli sayıdaki sorunlar konusunda artık küresel karşılıklı bağımlılık bağlamında hareket ettiğini inkâr etmek aynı derecede anlamsızdır. Bununla birlikte, siyaset hangi anlamda ‘küresel’dir? Küreselleşme, dünya siyasetini nasıl ve ne derece değiştirmiştir? Küresel siyasete dair algılarımız, aynı zamanda dünyayı yorumlamamıza yarayan farklı teorik ‘mercekleri’, yani dünyayı *görmenin* farklı yollarını dikkate almak zorundadır. Küresel siyasete ilişkin olarak ana akım perspektiflerle eleştirel perspektifler arasındaki fark tam olarak nedir? Son olarak, dünya aynı kalmamakta inat etmektedir. Dolayısıyla küresel siyaset, süregiden ve kimilerine göre de hızlanan bir değişim alanıdır. Yine de küresel siyasetin bazı yönleri süreklilik arz eden bir karakterdedir. Küresel siyasette süreklilik ve değişim arasındaki denge nasıldır?

Temel Meseleler

- ‘Küresel’ ve ‘uluslararası’ kavramları birbirini nasıl tamamlamaktadır?
- Dünya siyasetinin ana hatları son yıllarda nasıl değişmiştir?
- Küreselleşmenin dünya siyaseti açısından sonuçları neler olmuştur?
- Küresel siyasete ilişkin ana akım yaklaşımların eleştirel yaklaşımlardan farkı nedir?
- Küresel siyaset; güç, güvenlik ve adalet konularıyla ilişkili olarak son yıllarda nasıl değişmiştir?

Şekil 1.1 Küresel Siyasetin Boyutları

‘ULUSLARARASI’NDAN ‘KÜRESEL’E Mİ?

Bu kitabın amacı, uluslararası ilişkilere/küresel siyasete ilişkin güncel, bütünlük arz eden ve geleceğe yönelik bir giriş sunmaktır. Kitap, dünya meselelerinin uluslararası boyutunu göz ardı etmeksizin, ‘küresel’ ve ‘uluslararası’ kavramlarının birbirine rakip veya uyumsuz anlayış biçimleri olmaktan ziyade birbirini tamamladığı kabulünden yola çıkarak gerçek anlamda küresel bir bakış ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bakış açısına göre küresel siyaset, yalnızca ‘küresel’ düzeydeki siyaseti (yani dünya çapındaki süreçler, sistemler ve kurumsal çerçeveler anlamında) kapsamakla kalmaz, daha da önemlisi *tüm* düzeylerdeki (dünya çapında, bölgesel, ulusal ve ulus-altı) siyaseti de kapsar (bkz. Şekil 1.1). Bu yaklaşım, **devlet**lerin, bir yandan küresel karşılıklı bağımlılık koşulları altında ve giderek artan sayıdaki konuda birbiriyle etkileşim içerisine girerken aynı zamanda da dünya sahnesinin kitli aktörleri olmaya devam ettiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, eğer dünya siyasetini temelde devletler arasındaki ikili ve çok taraflı ilişkilere indirgeyen uluslararası paradigma artık yeterli bir anlayış temeli oluşturmuyorsa, neler değişmiştir ve bu değişimlerin derinliği nedir? Dünya siyasetinin ana hatları son yıllarda nasıl değişmiştir? En önemli değişiklikler şunlar olmuştur:

- Yeni küresel aktörlerin ortaya çıkışı
- Karşılıklı bağımlılık ve karşılıklı bağlanmışlığın artışı
- Ülke-içi ve uluslararası ayrımının zayıflaması
- Küresel yönetişimin yükselişi.

Devlet: Tanımlanmış ülke sınırları içerisinde egemen yetki alanına sahip siyasî bir birliktelik.

ODAK KONUSU

KÜRESEL SİYASETİ TANIMLAMAK

Siyasetin ‘küresel hale gelmiş olması’ ne anlama geliyor? ‘Küresel’ siyasetin ‘uluslararası’ siyasetten farkı nedir? ‘Küresel’ teriminin iki anlamı vardır. Birincisine göre küresel, gezegensel (yalnızca bölgesel veya ulusal değil) öneme haiz olarak *dünya çapında* anlamına gelir. Aslında küre dünyadır. Bu anlamda küresel siyaset, ulusal veya bölgesel düzeyde değil, küresel düzeyde yürütülen siyaseti ifade eder. Dolayısıyla, temelde odaklandığı konular; Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Ticaret Örgütü gibi evrensele yakın üyelikleri olan örgütlerin çalışmaları ile karşılıklı bağlantıların, olay ve gelişmelerin fiilen veya potansiyel olarak dünyanın her köşesini ve dolayısıyla gezegendeki herkesi etkileyecek kadar ileri gittiği sorunlardır (çevre ve ekonomi gibi).

Bu kitapta kullanılan ikinci anlamına göre küresel, yalnızca bir bütün olarak sistemi değil, aynı zamanda sistem içerisindeki tüm unsurları ifade edecek şekilde *kapsamlı* demektir. Bu yaklaşım, bir yandan önemli ve belki de giderek artan sayıda siyasî etkileşimin artık küresel düzeyde gerçekleştiğini kabul ederken, diğer taraftan küresel siyasetin herhangi bir şekilde ulusal, yerel veya başka bir düzeyde gerçekleşen *siyasetin ötesine ve yerine geçtiği* fikrini reddeder. Küresel siyasetin gelişimi, özellikle uluslararası siyasetin artık tarihin çöplüğüne atılması gerektiği anlamına gelmez. Bu husus, tüm parça veya ‘birimleri’ birlikte siyasetin, ayrıştırılmaz bir küresel bütün içerisinde harmanlandığı etkin bir karşılıklı bağlantılar sarmalına yakalanmış olduğu düşüncesini sürdürmenin zorlukları nedeniyle bilhassa önemlidir.

Devlet-merkezcilikten karma-aktör modeline mi?

Dünya siyaseti geleneksel olarak uluslararası açıdan algılanmıştır. Ülke temelli siyasî birimler arasında ikili ve çok taraflı daha genel bir çatışma ve işbirliği örüntüsü olgusu tarih boyunca var olmuş olsa da, İngiliz filozof ve hukuk reformcusu Jeremy Bentham (1748-1832) tarafından *Ahlâkın ve Yasamanın İlkeleri* (*Principles of Morals and Legislation*, 1789) adlı eserinde kullanılabildiği kadar ‘uluslararası ilişkiler’ terimi türetilmemiştir. Bentham’ın kavramı kullanışı önemli bir değişime işaret ediyordu: 18. Yüzyıl’ın sonlarına doğru ülke temelli siyasî birimler açıkça ulusal bir karakter taşımaya ve aralarındaki ilişkiler de gerçek anlamda ‘uluslar-arası’ bir görünüm kazanmaya başlamıştı. Bununla birlikte, modern devletlerin çoğunun ya ulus-devlet olması ya da ulus-devlet olmaya çalışmasına rağmen, dünya sahnesinde etkin bir şekilde hareket edebilmelerine olanak sağlayan şey ulus değil, devlet niteliğine sahip olmalarıydı. Bu yüzden ‘uluslararası’ siyasetin, ‘devletlerarası’ siyaset olarak tanımlanması daha uygundur. Fakat devlet nedir? 1933 Montevideo Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri Konvansiyonu’nda tanımlandığı üzere devlet, dört belirleyici niteliğe sahip olmalıdır: Belirli bir ülke, kalıcı bir nüfus, işleyen bir hükümet ve ‘diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesi’. Bu bakımdan devletler veya ülkeler (bu bağlamda bu terimler birbirinin yerine kullanılabilir), dünya sahnesindeki kilit ve belki de ciddiye alınmaya değer tek aktör olarak kabul edilir. Geleneksel dünya siyaseti yaklaşımının **dev-**

2. BÖLÜM

TARİHSEL BAĞLAM

‘Geçmişî unutanlar, onu yeniden yaşamaya mahkûmdurlar!’

GEORGE SANTAYANA, *Aklın Yaşamı* (1905-06)

Siyaset ve tarih karmaşık bir biçimde bağlantılıdır. En basit anlamıyla siyaset bugünün tarihi, tarih ise geçmişin siyasetidir. Dolayısıyla tarihi anlamının siyaset çalışanlara iki yararı vardır: Birincisi, geçmiş ve özellikle yakın geçmiş, gerekli bağlam ve arkaplanı sunarak bugünü anlamamıza yardımcı olur. İkincisi, tarih, geçmiş olaylar bugüne benzediği ölçüde mevcut durum hakkında sezgiler (hatta belki de siyasetçilere rehberlik) sunabilir. Bu anlamda tarih ‘ders verir.’ Başkan George W. Bush, 11 Eylül sonrası teröre karşı savaşı, 1930’larda Nazi yayılmacılığını durdurmak için kullanılan ‘yatıştırma’ politikasının başarısızlığına dikkat çekerek gerekçelendirdi. ‘Tarihten dersler’ olgusu tartışılabilir, çünkü tarihin kendisi sürekli bir tartışmadır. Ne olduğu ve neden olduğu hiçbir zaman bilimsel bir doğrulukla sonuca bağlanamaz. Tarih, bir ölçüde her zaman, modern kaygı, anlayış ve tavırların geçmişi ‘keşfetmemize’ yardımcı olması nedeniyle bugünün merceğinden anlaşılır. Dönemin Çin Halk Cumhuriyeti başbakanı Çu En-Lay’ın 1960’larda kendisine 1789 Fransız İhtilâli’nin dersleri hakkında sorulduğunda, ‘yorum yapmak için çok erken’ şeklindeki cevabı hatırlamaya değer. Buna rağmen, özellikle 20. Yüzyıl’ın başlangıcıyla birlikte dünya tarihini şekillendiren çok önemli olayları anlamaksızın modern dünya çok anlamlı değildir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nın başlamasına neden olan olaylar, savaşın nedenleriyle ilgili olarak bize ne söylemekte ve 1945’ten bu yana dünya savaşı olmaması, bu nedenler konusunda bize neler söylemektedir? 1914, 1945 ve 1990 gibi yıllar ne anlamda dünya tarihinin dönüm noktalarıdır? Küresel siyasetin olası geleceği hakkında dünya tarihi bize ne söylemektedir?

Temel Meseleler

- 20. Yüzyıl öncesinde dünya tarihini hangi gelişmeler şekillendirmiştir?
- Birinci Dünya Savaşı’nın nedenleri ve sonuçları nelerdir?
- İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması ne tür sonuçlar doğurmuştur?
- ‘İmparatorluğun sonu’nun neden ve sonuçları nelerdir?
- 1945 sonrasında Soğuk Savaş neden ortaya çıktı ve nasıl sona erdi?
- Soğuk Savaş sonrası dünya tarihini şekillendiren önemli faktörler nelerdir?

MODERN DÜNYANIN İNŞASI

Eski Çağdan Modern Dünyaya

Dünya tarihi, genellikle, eski dönemlerdeki avcı-toplayıcı toplulukların yerine onları takip eden eski medeniyetlerin kurulmasıyla başlatılır. Bugünkü Irak bölgesinde Dicle ve Fırat nehirleri arasında yer alan Mezopotamya, yaklaşık MÖ 3500-1500 yılları arasında orada doğan üç büyük medeniyetle (Sümer, Babil ve Asur) genellikle ‘medeniyetin beşiği’ olarak tanımlanır. Diğer bir erken medeniyet, Nil Nehri boyunca eski Mısır’da gelişmiş ve Roma İmparatorluğu’nun yükselişiyle sona erene kadar yaklaşık üç bin beş yüz yıl varlığını sürdürmüştür. Bu erken medeniyetlerin en temel özellikleri, kalıcı yerleşime ve şehir hayatının doğmasına olanak sağlayan tarım ve yaklaşık olarak MÖ 3000 yıllarında ortaya çıkan yazının (erken dönem biçimleri Mezopotamya çivi yazısı ve Mısır hiyeroglifleri olan) geliştirilmesidir. Çin medeniyetinin doğuşu, Bronz Çağı’nın başlangıcıyla örtüşen MÖ 1600 yılları civarında Şeng Hanedanı’nın kuruluşuna kadar gider. MÖ 403-221 arasındaki Savaşan Devletler Dönemi’nin ardından Çin, adını aldığı ‘Ch’in’ yönetimi altında zamanla bütünleşmiştir. Güney Asya’daki ilk medeniyetler, şimdiki Pakistan olan İndus Nehri Vadisi’nde ortaya çıkmış ve MÖ 2600-1900 arasında serpilmiştir. İndus’tan Ganj’a kadar olan ovalara yayılan ve günümüz Afganistan’ından Bangladeş’e kadar uzanan eski Hindistan, Sanskrit literatüre yansıyan klasik Hindu kültürün ‘altın çağ’ının MÖ 500 yıllarında doğuşuyla ortaya çıkmıştır.

Genel olarak ‘klasik antik çağ’ olarak bilinen ve MÖ 1000 yıllarında başlayan dönem, Akdeniz bölgesinde çeşitli medeniyetlerin ortaya çıkışına şahitlik etti. Etrüsk kültürünün gelişmesi ve Fenike deniz ticaret kültürünün yayılmasıyla başlayan en önemli gelişmeler, Antik Yunan ve Antik Roma’nın ortaya çıkışlarıydı. Genellikle Batı medeniyetinin temeli olarak görülen Antik Yunan, MÖ 800-600 yılları arasındaki dönemde Doğu Akdeniz boyunca Yunan yerleşimlerinin yayılması ve hem Anadolu hem de Balkanlar’ın güney kısımlarında koloniler kurulması yoluyla gelişti. Antik Roma, MÖ 509 yılında Roma monarşisinin devrilmesinin ardından ortaya çıkan oligarşik cumhuriyetin Doğu Akdeniz’den Kuzey Afrika’ya kadar uzanan ve Avrupa’nın çoğunu içine alan büyük bir imparatorluğa dönüşmesiyle gelişti.

Bununla birlikte klasik dünya, gitgide krize girdi ve bu kriz 5. Yüzyıl’da zir-

Kavram

Batı

‘Batı’ teriminin örtüşen iki anlamı vardır. Genel anlamda, çoğu zaman göç veya sömürgecilik yoluyla ihraç edilen kültürel ve felsefi Avrupa mirasını ifade eder. Bu mirasın kökenleri, Yahudi-Hristiyan diniyle, modern çağda liberalizmin fikir ve değerleri tarafından şekillendirilen ‘klasik’ Yunan ve Roma öğretilerinde yatar. Soğuk Savaş döneminde şekillenen daha dar anlamda ‘Batı’ ise, SSCB hakimiyetindeki ‘Doğu’ya karşı ABD hakimiyetindeki kapitalist bloku ifade etmiştir. Bu sonraki anlam, Soğuk Savaş’ın sonucuyla birlikte zayıflarken, Batılı olarak anılan güçler arasındaki siyasî ve başka ayrışmalar yüzünden önceki anlamın değeri de sorgulanmaya başlamıştır.

3. BÖLÜM

KÜRESEL SİYASET TEORİLERİ

‘Gâipten sesler duyan iktidardaki çılgınlar, bu çılgınlıklarını, kimi akademisyenlerin birkaç yıl önce yazdıklarından devşiriyorlar’.

J. M. KEYNES, *Genel Teori (The General Theory, 1936)*

Kimse dünyayı ‘olduğu gibi’ görmez. Hepimiz, dünyaya teorilerin, önkoşulların ve varsayımların perdesinden bakarız. Bu anlamda gözlem ve yorum, kaçınılmaz olarak birbiriyle bağlantılıdır: dünyaya baktığımızda, aynı zamanda ona anlam yüklemeye başlarız. Bu nedenle teori önemlidir: teori, aksi takdirde biçimsiz ve karmaşık olacak olan gerçekliğe şekil ve bütünlük kazandırır. Küresel siyaset bağlamında en önemli teoriler, zengin ve giderek çeşitlenen teorik gelenekler yelpazesi meydana getirmiş olan Uluslararası İlişkiler disiplininin doğmuştur. Alanındaki başat ana akım perspektifler, her ikisi de dünya siyasetindeki çatışma ve işbirliği arasında farklı bir denge açıklaması getiren realizm ve liberalizmdir. Liberaller işbirliği ve kalıcı barışın mümkün olduğuna inanırken, realistler, küresel siyaseti neden sonsuz bir çatışmayla tanımlamaktadır? Ve neden, realist ve liberal fikirler zaman içerisinde benzeşmeye başlamıştır? Bununla birlikte, 1980’lerden itibaren özellikle komünizmin dağılması ve Soğuk Savaş’ın sonundan güç alan bir dizi yeni teorik sesler ortaya çıkmıştır. Bu ‘yeni sesler’, bir zamanlar Marksist geleneğin başını çektiği eleştirel dünya siyaseti perspektifi yelpazesini önemli ölçüde genişletmiştir. Neo- Marksizm, sosyal inşacılık, post- yapısalcılık, feminizm, post-sömürgecilik gibi teoriler ve yeşil siyaset, küresel siyasete nasıl bir eleştirel mercek takmakta ve birbirinden nasıl farklılaşmaktadır? Son olarak küreselleşmenin ortaya çıkışı, en önemlileri küresel karşılıklı bağlanmışlığın ahlâki ve teorik sonuçlarıyla ilgili olan bir dizi yeni teorik zorluk ortaya koymuştur. ‘Küresel düşünmek’ nasıl mümkündür? Küresel karşılıklı bağlanmışlıklar, mevcut teorileri, hangi bakımlardan ve ne ölçüde yeniden gözden geçirmemizi gerektirmektedir?

Temel Meseleler

- Teori nedir ve hangi biçimlerde karşımıza çıkar?
- Realistler, dünya siyasetinin neden güç ve çıkar kavramlarıyla anlaşılması gerektiğini savunmuştur?
- Liberaller, dünya siyasetinin neden karşılıklı bağımlılık ve barışa daha yatkın olduğuna inanır?
- Eleştirel teorisyenler, küresel siyasete dair ana akım yaklaşımlara nasıl meydan okumuştur?
- Eleştirel teoriler arasındaki benzerlikler farklılıklardan daha mı fazladır?
- Küresel karşılıklı bağlanmışlığın gözlemsel ve ahlâki sonuçları nelerdir?

TEORİ NEDİR?

Bu bölüm, teori sorununa odaklanan iki bölümden birincisidir. 21. Bölüm, dünyayı anlama konusunda teorinin nasıl ve nereye kadar bize yardımcı olduğunu ele almaktadır. Her iki bölüm de teorinin önemini tartışmakta ve küresel siyaset alanında teorinin olması gereken yerine dair tartışmaları incelemektedir. Bu bölüm ise, her biri dünya siyasetine dair farklı bir gözlük sunan önemli küresel siyaset teorilerine dair bir giriş niteliğindedir. Fakat teori nedir? Bir plandan soyut bir bilgi parçasına kadar her şey ‘teori’ olarak tanımlanabilir. En genel haliyle akademik bir çalışmada teori, bir şeyi açıklamaya, yorumlamaya ve değerlendirmeye çalışan bir tür soyut veya genellenmiş düşünce olarak görülebilir. Ancak teori, tekil değil, çeşitli biçim ve şekillerde karşımıza çıkabilen çoğul bir olgudur.

Öncelikle, teori oldukça farklı amaçlara hizmet edebilir. Dolayısıyla şu şekilde üç tür teori tespit edilebilir:

- *Açıklayıcı teori.* Bazen ‘tanımlayıcı’ veya ‘ampirik’ teori olarak da anılan bu teori, olay ve gelişmelerin neden ve hangi koşulları altında gerçekleştiğini açıklamaya yardımcı olur. Açıkla teoriler, algılarımızdan bağımsız şekilde mevcut ‘somut’ kanıtlarla test edilebilen genellenmiş nedensel önermeler içerir. Küresel siyasete dair ana akım perspektifler, teoriyi bu anlamda kullanır.

- *Yorumlayıcı teori.* Bazen ‘oluşumcu’ teori olarak da anılan bu teori, olay veya sorunlara anlam yükleyerek dünyayı açıklamaktan ziyade anlamaya çalışır. Yorumlayıcı teori, insan algısının toplumsal bir süreç olduğunu vurgulayarak ‘gerçek dünya’yı rekabet halindeki gerçekler ve yorumlar dizisi olarak ele alır. Bu yaklaşım, küresel siyasete dair daha çok eleştirel perspektiflerle bağlantılıdır.

- *Normatif teori.* Bazen ‘düzgüsel’ veya ‘siyasal’ teori olarak da ifade edilen bu teori, ilişkilere dair değer ve standartlar önererek *mevcut durumdan çok olması gerekenle* ilgilenir. Bununla birlikte küresel siyaset hakkındaki tüm ampirik teoriler, bir bakıma normatif değerlendirmelere dayanır. Normatif teori, gerçeklerle değerler arasındaki ayrımı reddeden yorumlayıcı teoriyle de örtüşür.

İkinci olarak, teoriler ölçek ve kapsam açısından da farklılık gösterir (bkz. Şekil 3.1). En kapsamlı küresel siyaset teorileri ‘perspektif,’ ‘söylem,’ ‘düşünce ekolü,’ ‘dünya görüşü’ veya paradigma olarak da ifade edilen teorik geleneklerdir. Teorik gelenekler, birbiriyle ilişkili değerler, teoriler ve varsayımlardan oluşan ve dünya siyasetine dair kapsamlı analiz yaklaşımları inşa eden entelektüel çerçevelerdir. Bunlara örnek olarak realizm, liberalizm, Marksizm/eleştirel teori, feminizm gösterilebilir. Bununla birlikte, bu geleneklerin her biri bir dizi alt geleneklere veya ‘düşünce akımları’na ayrılabilir. Örneğin realizm, **klasik realizmi**, **neo-realizmi** ve belki de post-realizmi kapsarken, liberalizm de

Klasik realizm: Güç siyasetini büyük ölçüde insan bencilliği veya egoizmi ile açıklayan realizm biçimi.

Neo-realizm: Bazen ‘yeni’ veya ‘yapısal’ realizm de denilen, uluslararası sistemin yapısal kısıtlarını vurgulayarak güç siyaseti modelini değiştiren uluslararası politika perspektifi.

ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

Niccolò Machiavelli (1469-1527)

İtalyan politikacı ve yazar. Bir medenî hukukçunun oğlu olan Machiavelli, kamu yaşamına dâir bilgisini zaman zaman riskli bir yaşam sürdürülen ve siyasal olarak istikrarsız olan Floransa'da edindi. Floransa Cumhuriyeti'nde bir memur olarak diplomatik görevlerle Fransa, Almanya ve İtalya'nın çeşitli yerlerine gönderildi. Kısa bir hapishane deneyiminden ve Medici yönetiminin yeniden kurulmasından sonra emekli olmuş ve edebî kariyerine başlamıştır. 1513'te yazılan, fakat 1531'e kadar basılmayan ve güç siyasetinin klâsik realist analizi olarak görülen en önemli eseri *Prens (Il Principe)*, büyük oranda, Machiavelli'nin Cesare Borgia'nın devlet yönetimine dâir yaptığı birinci el gözlemlere dayanmaktadır. Fakat yirmi yılı aşkın bir sürede yazılmış olan *Söylevler (Discorsi sopra la prima*

deca di Tito Livio) onu bir cumhuriyetçi olarak gösterir. Sonraları bir sıfat olarak 'Makyavelist' kavramı, bazen haklı bazen haksız biçimde 'kurnaz ve hilekâr' anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır.

realizm içerisinde onu iki ayrı düşünce ekolüne ayıran teorik fay hattını gözden geçirir. Bunlardan birincisi olan klasik realizm, güç politikasını egoizm kavramıyla açıklarken, diğeri, yani neo-realizm ya da yapısal realizm anarşiyle açıklar. Bununla birlikte, hangi unsurların en önemli olduğu konusundaki olası uzlaşmazlıklarına rağmen çoğu realist teorisyenin realizmin merkezi varsayımlarını paylaşması nedeniyle bu alternatif yaklaşımlar, iki rakip 'ekol' arasındaki bir ayırmadan ziyade realizm içerisindeki vurgu farklılığını yansıtır.

Aşağıdakiler, realizmdeki anahtar temalardır:

- Devlet egoizmi ve çatışma
- Devlet yönetimi ve ulusal çıkar
- Uluslararası anarşi ve sonuçları
- Kutupluluk, istikrar ve güç dengesi

Devlet Egoizmi ve Çatışma

Teorilerini insan doğasının kötümser, fakat iddialarına göre 'gerçekçi' bir modeline dayandıran klasik realistler, Tukidides'in *Pelepones Savaşları* anlatımına ve yaklaşık olarak aynı dönemde Çin'de yazılan Sun Tzu'nun klasik eseri *Savaş Sanatı*'na kadar geri götürülebilecek uzun ve yerleşik bir düşünce geleneği içerisinde çalışmışlardır. Diğer önemli kişilikler arasında Machiavelli ve Thomas Hobbes sayılabilir. Machiavelli'nin siyaset teorisi, değişmez bir insan do-

DEMOKRASİ, BARIŞIN GARANTİSİ MİDİR?

Çoğu liberal tarafından desteklenen 'demokratik barış' tezi, özellikle demokratik devletler arasında savaş olmaması anlamında demokrasi ve barışın bağlantılı olduğunu savunur. Diğer taraftan realistler ve diğerleri, demokrasilerin barışçıl olmasını gerektiren hiçbir şey olmadığını savunur.

EVET

Barış kuşakları. 'Demokratik barış' fikrine yönelik ilginin çoğu gözlemsel analizden kaynaklanır. Demokrasi yaygınlaştıkça, askerî çatışmanın fiilen imkânsız hale geldiği 'barış kuşakları' ortaya çıkmıştır. Bu durum, özellikle Avrupa (önceleri savaş ve çatışmayla ayrılan), Kuzey Amerika ve Avustralasya için geçerlidir. Demokratik barışı savunanların da kabul ettiği gibi, demokratik ve otoriter devletler arasında savaşlar olmaya devam etse de, tarih, demokratik devletler arasında savaş çıkmadığına işaret ediyor görünmektedir.

Kamuoyu. Liberaler, halkın değil hükümetlerin savaşa neden olduğunu savunur. Bunun nedeni, savaşın olası kurbanlarının, vatandaşların kendilerinin olmasıdır. Yani, öldürülen ve ölen, karmaşa ve zorluklardan acı çeken onlardır. Kısacası, savaşa 'karınları toktur'. Dolayısıyla uluslararası bir çatışma durumunda demokrasiler, yüzleşme yerine uzlaşma ararlar ve son çare olarak ve o zaman bile yalnızca meşru müdafaa amacıyla kuvvet kullanırlar.

Şiddet dışı çatışma çözümü. Demokratik yönetimin özünde, çekişen çıkar veya grupların güç veya kaba kuvvet kullanımına başvurmadan ziyade, bir arada yaşama yolları bulduğu ödün, uzlaşma ve müzakere vardır. Nihayetinde seçimlerin, parlamentoların, baskı grupları ve bunun gibi unsurların amacı budur. Ödün ve uzlaşmaya dayalı rejimlerin, bu tür yaklaşımları hem iç hem de dış politikada uygulamaya yatkın olmalarının yanında, sivil çatışmaları çözmek için kuvvet kullanımına alışkın olmayan yönetimler, uluslararası çatışmaları çözmeye konusunda da kuvvet kullanımına daha az eğilimlidir.

Kültürel bağlar. Demokratik ülkeler arasında kültürel bağlar gelişir, çünkü demokratik yönetim, belirli norm ve değerleri besleme eğilimindedir. Bunlar arasında anayasal yönetime, ifade özgürlüğüne, saygıya ve özel mülkiyete dair garantilere olan inanç sayılabilir. Demokratik yönetimi destekleyen ortak ahlâki temeller, demokrasilerin birbirlerini düşman değil dost olarak görme eğilimi şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla demokrasiler arasındaki barışçı birliktelik, 'doğal' bir hâl olarak karşımıza çıkar

HAYIR

Savaşan demokrasiler. Demokrasilerin doğaları gereği barışçı olduğu fikri, çoğu demokratik barış teorisyeninin de kabul ettiği bir şey olan ve süregiden demokratik ve otoriter devletler arasındaki savaşların kanıt gösterilmesiyle zayıflatılmıştır. Üstelik, bu tezi destekleyen gözlemsel kanıt, hangi rejimlerin 'demokrasi' olarak niteleneceği konusunda kafa karışıklığı nedeniyle zayıflatılmıştır. Genel oy hakkı ve çok-partili seçimler demokratik yönetimin özüyse, NATO'nun 1999 yılında Kosova'da Sırp birliklerini bombalaması ve 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'ı işgali demokratik barış tezine birer istisnadır. Üstelik, Afganistan ve Irak'taki savaşların ikisi de, demokrasilerin yalnızca kendilerini savunmak için savaşa girmediklerini göstermektedir.

Devletler devlettir. Realist teorisyenler, savaşa neden olan unsurların, hem demokratik hem de otoriter devletler için aynı şekilde geçerli olduğunu savunur. Özellikle devletin anayasal yapısı, temelde insan doğasının bir parçası olan bencillik, açgözlülük ve şiddet potansiyelini değiştirmez. Dolayısıyla kamuoyu, savaşa hep karşı çıkmak yerine bazen demokratik hükümetleri maceracı ve yayılmacı dış politikalar (Avrupa emperyalizmi, Birinci Dünya Savaşı ve belki 'teröre karşı savaş' bu durumu göstermektedir) yönünde zorlar. Bunun yanında realistler, savaş eğiliminin, devletin anayasal yapısından ziyade, daha çok uluslararası anarşinin kaçınılmaz sonuçları olan korku ve şüpheden kaynaklandığını savunur.

Başka yollarla barış. Dünyanın 'barış kuşakları' ve 'karmaşa kuşakları' olarak bölünmesi modern dünya siyasetinin inkâr edilemez bir özelliği olsa da, bu farkın yalnızca veya en azından büyük ölçüde demokrasi nedeniyle olduğunu söylemek zordur. Örneğin, serbest ticaretten kaynaklanan ekonomik karşılıklı bağımlılık örüntüleri, demokrasiler arasında barışın sürdürülmesi konusunda halk baskısından daha önemli olabilir. Bu açıdan savaş, zengin devletler açısından cazip olmayan bir alternatiftir, çünkü bu devletlerin fetih yoluyla kazanım dürtüleri değil, daha çok yenilme olasılığından kaynaklanan korkuları vardır.

4. BÖLÜM

KÜRESEL ÇAĞDA EKONOMİ

‘Üretim sürecinde hiç durmayan köklü değişiklikler, sosyal koşulların kesintisiz biçimde bozulması, sonsuz belirsizlik ve karışıklık... Somut olan her şey eriyip havaya karışıyor.’

K. MARX ve F. ENGELS,

Komünist Manifesto (Das Kommunistische Manifest, 1848)

Ekonomik sorunlar, uzun süredir ideolojik ve siyasî tartışmaların merkezindedir. 19. ve 20. Yüzyıllar’ın büyük bir kısmı açısından siyasetin merkezi çatışma konusu, iki rakip iktisadi model, yani kapitalizm ve sosyalizm arasındaki yarış oldu. Fakat bu yarış, kapitalizmin, özellikle komünizmin dağılmasıyla resmileşen sosyalizm üzerindeki zaferiyle son buldu. Piyasa, özel mülkiyet ve rekabet, refah yaratmanın tek geçerli yolu olarak dünya çapında kabul edilirken, kapitalizm, küresel kapitalizme dönüştü. Bununla birlikte, kapitalizm, siyasî olarak tartışılabilir bir konu olmaktan çıkmadı. Öncelikle kapitalizm, tek bir sistem değil çeşitlidir, kapitalizmin farklı biçimleri dünyanın farklı bölgelerinde kök salmıştır. Bu kapitalizmler arasındaki fark nedir ve bu farklı sosyo-ekonomik örgütlenme biçimlerinin sonuçları nelerdir? Dahası, kapitalist kalkınmanın neo-liberalizm adı verilen spesifik bir biçimi 1980’lerden beri küresel olarak yükselişe geçmiştir. Neo-liberalizmin bu ‘zaferinin’ temel sonuçları neler olmuştur? Genellikle neo-liberalizmin yükselişiyle ilişkilendirilen bir başka gelişme, ekonomik küreselleşme sürecinin dikkate değer bir biçimde hızlanmasıdır. Neo-liberal küreselleşme, herkes için refah ve fırsat mı yaratmış, yoksa eşitsizlik ve adaletsizliğin yeni biçimlerini mi doğurmuştur? Bu soruların cevaplanması, giderek artan ekonomik krizler ve istikrarsızlık eğilimi ışığında özellikle acil hale gelmiştir. Ekonomik krizler, uzun vadeli ekonomik başarı için ödemeye değer maliyetler midir, yoksa küresel kapitalizmin temeldeki başarısızlığının belirtileri midir?

Temel Meseleler

- Modern dünyada temel kapitalizm türleri nelerdir?
- Neo-liberalizmin hakim konuma geliş nedenleri ve başlıca sonuçları nelerdir?
- Ekonomik küreselleşme en iyi nasıl açıklanabilir?
- Modern dünya ekonomisi ne ölçüde ‘küreselleşmiştir’?
- Kapitalizm neden ekonomik canlanma ve çöküş eğilimleri taşır?
- Son ekonomik krizler, küresel kapitalizmin doğası hakkında bize neler söyler?

KAPİTALİZM VE NEO-LİBERALİZM

Dünya Kapitalizmleri

Kapitalizmin kökenleri, ağırlıklı olarak feodal toplumlarda gelişim gösterdiği 17. ve 18. Yüzyıl Avrupası'na kadar geri götürülebilir. Feodalizmin temel niteliği, toprak mülkiyetlerinin, değişmez toplumsal hiyerarşilerin ve katı yükümlülük ve görev örüntülerinin ihtiyaçlarına yönelik tarım dayalı bir üretimdir. Kapitalist uygulamalar, başlangıçta **piyasaya** yönelik ticari tarımda kök salmış ve giderek bağlı serflerin yerine ücretli emeğe dayanmaya başlamıştır. Doğmakta olan kapitalist sistemin kalbinde yer alan piyasa mekanizması, teknolojik yenilikler konusundaki baskıyı kesin bir biçimde artırmış ve üretim kapasitesinin önemli ölçüde artmasına neden olmuştur. Bu durum, otlatmayla aşırı kullanılmış ortak arazilerin çitlerle çevrilmesine ve gübre kullanımının yanında bilimsel üretim yöntemlerinin artmasına şahitlik eden 'tarım devrimi'nde yansımaları bulmuştur.

Bununla birlikte, kapitalizmin tarihindeki en önemli gelişme, 18. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren önce İngiltere'de, hemen ardından da ABD'de ve Avrupa'nın büyük bir kısmında ortaya çıkan Sanayi Devrimi olmuştur. Sanayileşme, mekanize ve genellikle fabrika temelli üretim biçimlerinin gelişimi, **işbölümünün** artan oranda kullanımı, nüfusun aşamalı olarak kırsal kesimden kasaba ve şehirlere kayması yoluyla toplumları tümüyle değiştirmiştir. Bu süreçte sanayileşme, kapitalizmin üretim kapasitesini büyük ölçüde artırmış ve 19. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren dünya çapında hakim sosyo-ekonomik sistem olarak endüstriyel kapitalizmin doğuşunu mümkün kılmıştır. Endüstriyel kapitalizmin gelişimi, aynı zamanda dünya ekonomisinin evriminde temel bir aşamaya denk gelmiştir, yani Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya, Güney Amerika ve Asya'ya **sermaye** ihracına neden olmuş ve aynı zamanda devletler arasında ve dünyanın farklı bölgeleri arasındaki işbölümünü daha da derinleştirmiştir. Daha sonra tartışılacağı gibi bu yolla, 19. Yüzyıl'ın sonunda modern küresel kapitalizmin temelleri atılmıştır. Fakat kapitalizm tek bir sosyo-ekonomik biçimi değil, çeşitli sosyo-ekonomik biçimleri temsil eder (Brown, 1995; Hall ve Soskice, 2001). Üç tür kapitalist sistem tanımlaması yapmak mümkündür:

- Girişimci kapitalizm
- Sosyal kapitalizm
- Devlet kapitalizmi

Kapitalizm: Özel mülkiyete dayalı ve ekonomik yaşamın piyasa ilkelerine göre örgütlendiği genel-lenmiş bir mal üretim sistemi.

Piyasa: Talep ve arz güçlerinin şekillendirdiği ve fiyat mekanizmaları tarafından düzenlenen bir ticari değiş tokuş sistemi.

İşbölümü: Ekonomik verimliliği artırmak amacıyla, üretim görevlerinin ayrıştığı ve daha fazla uzmanlaştığı süreç.

Sermaye: Genel anlamda mâli veya diğer her tür 'varlık'. Marksistler bu terimi, 'üretim araçları'nın temsil ettiği birikmiş refahı ifade etmek için kullanmaktaydı.

KÜRESEL ÇAĞDA DEVLET VE DIŞ POLİTİKA

‘Geleneksel ulus-devletler doğal olmaktan çıkmış, hatta küresel ekonomide imkânsız birimler haline gelmiştir.’

KENICHI OHMAE

Ulus-Devletin Sonu, (The End of the Nation-State, 1996)

Devlet, uzun zamandır dünya sahnesinin en önemli aktörü, yani küresel siyasetin temel ‘birimi’ olarak değerlendirilmiştir. Üstünlüğü, egemen yetkilerinden kaynaklanmaktadır. Devletler kendi sınırları içerisinde rakipsiz güç kullanırken, dünya siyasetinin bağımsız ve özerk birimleri olarak hareket ederler ya da etmeleri gerekir. Fakat devletler, daha önce hiç olmadığı kadar tehdit altındadır. Özellikle, ekonomik ve siyasî biçimleriyle küreselleşme, devletin geri çekilme sürecini başlatmış, hatta kimilerinin ‘post-egemen’ devlet olarak adlandırdığı olguyu yaratmıştır. Bununla beraber, başkaları da, değişkenlik ve dönüşüm şartlarının, mantıken yalnızca devletler tarafından sunulabilecek bir düzen, istikrar ve yön ihtiyacının her zamankinden daha fazla olduğunun altını çizdiğini belirtmektedir. Devletler gerçekten düşüşte mi, yoksa yeniden canlanma sürecinde midir? Küreselleşme eğilimlerinin, yönetimin doğası ve süreçleri açısından da sonuçları vardır. Bir zamanlar devletin ‘beyni’ olarak görülen ve siyasetin bünyesini merkezden kontrol eden yönetim, yerini, kamusal ve özel alanlar arasındaki ayrımı belirsizleştiren ve genellikle ulusal düzeyin yanında ulus-üstü ve ulus-altı düzeylerde de işleyen bir dizi gevşek ve belirsiz süreçlerin ifade ettiği ‘yönetişime’ bırakmıştır. Yönetim, neden ve nasıl yönetişime dönüşmüş ve bu sürecin sonuçları ne olmuştur? Son olarak, dış politika, genellikle ulusal yönetimlerin, devletin diğer devletlerle ilişkilerini yönettiği ve küresel siyasette tercih ve kararların rolünü vurgulayan önemli bir mekanizmadır. Dış politika kararları nasıl alınır ve bu kararları hangi faktörler etkiler?

Temel Meseleler

- Egemenliğe dayalı devlet, küreselleşmiş dünya ile uyumlu mudur?
- Ulus-devletler, piyasa devletlerine ya da post-modern devletlere mi dönüşmüştür?
- Devlet, ne bakımlardan ve nasıl daha önemli hale gelmiştir?
- Ulusal yönetim, yerini ne ölçüde çok-düzeyleli yönetişime bırakmıştır?
- Dış politika kavramı, hâlâ bir anlam taşır mı?
- Dış politika karar alam süreci konusunda en ikna edici teori hangisidir?

DEĞİŞİM HALİNDEKİ DEVLET VE DEVLET OLMA DURUMU

Devletler ve Egemenlik

Devlet tarihsel bir kurumdur. Maddi ve manevi tüm diğer kurum ve grupları hakimiyeti altına almayı başaran bir merkezi yönetim sistemi olarak 15. ve 16. Yüzyıl Avrupası'nda doğmuştur. Genellikle, 1648 Westphalia Barışı'nın modern devlet kavramını resmileştirdiği varsayılır. Bu Barış, Devletleri egemen birimler olarak kurarak, dünya sahnesinin temel aktörleri yapmıştır. Böylece uluslararası politika, bir 'devletler sistemi' olarak algılanmıştır. Devletler sistemi, aşama aşama Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya ve daha sonra 19. Yüzyıl'da Güney Amerika ve Japonya'ya yayılarak, Asya, Afrika, Karayipler ve Pasifik'te sömürgelerin özgürleşmesi süreci sayesinde 20. Yüzyıl'da gerçek anlamda küresel bir sisteme dönüşmüştür. 21. Yüzyıl'da devlet olgusu, her zamankinden daha çok peşine düşülen ve daha popüler bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. 2013'te Birleşmiş Milletler'in 1945'teki 50 devletle karşılaştırıldığında tanıdığı 19 devlet ve aralarında Vatikan, Tayvan, Kosova ve Kuzey Kıbrıs gibi kenarda bekleyen 'tanınmamış' pek çok devlet vardır. Devlet olma yolundaki potansiyel adaylar listesi de çarpıcıdır. Filistin, Kürdistan, Quebec, Çeçenistan, Batı Sahra, Porto Riko, Bermuda, Grönland ve İskoçya bunlardan yalnızca bazılarıdır. Fakat devlet nedir ve devlet olmanın temel unsurları nelerdir?

Devletler, biri dışarıya, diğeri içeriye bakan iki yüzleri olması anlamında ikili bir yapıya sahiptir (Cerny, 2010). Devletin dışa bakan yüzü, diğer devletlerle ilişkilerinin yanında, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı koruma sağlayabilme yeteneğiyle ilgilidir. Devletin uluslararası hukuktaki klasik tanımı, Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri Hakkında Montevideo Konvansiyonu'nda (1933) yer almaktadır. Montevideo Konvansiyonu'nun 1. Maddesi'ne göre bir devletin dört unsuru vardır:

- Sınırları belirli bir ülke
- Sürekli bir nüfus
- Etkin bir yönetim
- Diğer devletlerle ilişkiye girebilme yeteneği

Montevideo Sözleşmesi, '**kurucu**' devlet teorisi yerine, devletlerin devlet olma konusundaki minimum kriterleri yerine getirmeleri çerçevesinde devlet olduklarını ifade eden 'beyan edici' bir devlet teorisi ileri sürmüştür. Devlet, tanınma olmadan da, varlığını ve refahını sürdürme ve bütünlük ve bağımsızlığını koruma ve sonuçta kendisini uygun gördüğü biçimde örgütleme hakkına sahiptir (Madde 3).

Devletin iç bakan yüzü, devletin, sınırları içerisinde yaşayan birey ve gruplarla ilişki-

Kurucu devlet teorisi: Devletin siyasî varlığının tamamen diğer devletler tarafından tanınmasına bağlı olduğu teorisi.

KÜRESEL AKTÖRLER

Yirmiler Grubu (G-20)

Türü: Uluslararası Ekonomik Forum • **Kuruluş Yılı:** 1999 • **Üye Sayısı:** 20 Ülke

Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Yirmiler Grubu (G-20), 1990'ların sonlarının-daki mâli krizlere bir tepki olarak ve yeni doğmakta olan temel ülkelerin küresel ekonomik tartışmalar ve yönetişimin merkezinde yeterince yer almadığının fark edilmesiyle 1999'da kuruldu. G-20 üyeliği için resmî bir kriter bulunmamaktadır ve grubun oluşumu, kuruluştan bu yana değişmeden kalmıştır (AB, ABD, Almanya, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan ve Türkiye). Dünyanın önde gelen ekonomilerinin tamamını olmasa da çoğunu içermektedir. Bu ülkeler, hep birlikte, dünya üretiminin yaklaşık %90'ından sorumludurlar. Ayrıca coğrafi denge (tüm kıtalardan üye ülke vardır) ve nüfus temsili (küresel nüfusun üçte ikisi temsil edilmektedir) gibi unsurlar da grubun oluşumunda önemli rol oynayan unsurlardır. G-7/8 gibi G-20 de, maliye bakanları, merkez bankası çalışanları ve hükûmet başkanları arasında gayri resmî bir forum olarak, daimi bir merkezi ve kendi personeli olmaksızın çalışır. Fakat Eylül 2009 Pittsburgh Zirvesi'nde hükûmet başkanları, G-20'ye daha fazla kaynak ve daimi personel sağlama konusunda karar aldılar. G-20 içerisinde her üye, ekonomik gücü veya nüfus büyüklüğü ne olursa olsun eşit söz hakkına sahiptir.

Önemi: İlk yıllarında G-20, nispeten ikincil nitelikte ve G-8'den kesinlikle daha önemsiz bir kurumdur. Fakat 2007-2009 küresel mâli krizinin patlak vermesi bu durumu değiştirdi. Kendi ekonomik kaderlerinin büyük ölçüde krize verilecek küresel olarak koordine edilmiş bir karşılığa bağlı olduğunu fark eden gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerle birlikte çalışmaya istekliydiler ve G-20'yi bunu yapmak için bir forum olarak gördüler. Diğer taraftan, yükselişte olan Çin, Hindistan, Güney Afrika, Meksika ve Brezilya ekonomilerini dışlamış olan G-8, birden bire ümitsiz bir şekilde geçmişe ait görünmeye başladı. Krize verilecek küresel tepkinin büyük ölçüde Kasım 2008 ve Nisan 2009'daki Washington ve Londra zirvelerinde şekillenmiş olması, G-20'nin artan itibarına dikkat çekti. Krize karşı izlenecek politikanın merkezinde, G-20 üyelerinin küresel para arzı programına 500 milyar dolar katkı yapma kararları vardı. Ayrıca, IMF'nin borçlanma programının genişletilmesi ve IMF ve Dünya Bankası'ndaki oy ağırlıklarının, gelişmekte olan dünyanın temsilini artırmak için yeniden dengelenmesi çağrısında bulunarak, küresel ekonomik yönetim kurumlarının reformu konusunda bir başlangıç yapıldı. Pittsburgh Zirvesi'nde, uluslararası ekonomik işbirliğini geliştirmek için ana forum olarak G-8'in yerine G-20'nin geçmesine karar verildi.

G-20'nin yükselişi, potansiyel bir tarihi değişimin işareti olarak görüldü. G-20'nin kapsama derecesi ve temsil edici niteliği, mevcut ekonomik gerçekleri daha iyi yansıtan kurumsal yeni bir dünya düzeninin doğuşuna işaret ediyor olabilir ve küresel meşruiyeti daha fazla olabilir. G-20 ile karşılaştırıldığında, G-8, IMF, Dünya Bankası ve BM (Güvenlik Konseyi aracılığıyla), küresel karar alma sürecini sadece az sayıda devlete odaklamıştır. Bununla birlikte, G-20 de eleştirilmektedir. Öncelikle, G-20'nin ön plana çıkışı geçici olabilir ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin 'aynı geminin yolcusu' olduklarını fark etmelerini sağlayan küresel mâli krizin özgünlükleriyle bağlantılı olabilir. Gelişmiş ve gelişmekte olan dünya çıkarlarının genellikle farklılığı bir ortamda iklim değişikliği ve dünya ticareti gibi konularda küresel olarak koordine edilmiş tepkiler geliştirmek çok daha zor olabilir. İkinci olarak, G-20 daimi bir kurumsal yapıya dönüşse de yaptırım gücü yoktur. Sorumsuz davrandığı sonucuna varılan ülkeleri yola getirir, ulusal ve küresel düzeydeki zayıf mâli düzenleme düzeylerini eleştirir, bankacıların bonusları gibi konularda tavır takınır, fakat istediklerini yaptırabilme veya kuralları ihlal edenleri cezalandırma konusunda bir kapasitesi yoktur. Üçüncü olarak, G-8'den daha fazla temsil yeteneğine sahip olsa da, G-20 üyelik seçimi tartışmaya açıktır, bazı zengin devletlerin yanında dünyanın en yoksul ülkelerinin tamamını dışarıda tutmaktadır. G-20'nin temel aktörleri de, küreselleşmenin nispeten düzenlenmiş bir biçimi olsa da piyasa ve küreselleşmeyi tercih eden ana-akım iktisat felsefesine sıkı sıkıya bağlıdır.

6. BÖLÜM

KÜRESEL ÇAĞDA TOPLUM

‘Toplum diye bir şey yoktur. Sadece birey olarak erkekler, kadınlar ve onların aileleri vardır.’

MARGARET THATCHER
(Mülakat, 1987)

Uluslararası politika çalışmaları, geleneksel olarak, toplumsal güçlere ve sosyal unsurlara pek az dikkat kesilmiştir. ‘Toplumlardan’ ziyade ‘devletler’ dünya sahnesinin temel aktörleri olarak görülmüş, aralarındaki ilişkilerin katı bir biçimde sosyolojik değil, siyasal kaygılar (güç ve güvenlikle bağlantılı) tarafından belirlendiği düşünülmüştür. Özellikle hiper-küreselciler küreselleşmeyi katı bir biçimde ekonomik ve hatta teknolojik bir olgu olarak betimlerken, küreselleşmenin ilerleyişi, bazı bakımlardan ‘toplumsal’ olanın bu şekilde ihmal edilmesine dikkat çekmiştir. Fakat her iki görüş de, devlet ve ekonomi gibi kurumların, siyasal ve ekonomik gelişmelerin şekillenmesine yardımcı olan ve aynı zamanda onlar tarafından şekillendirilen sosyal ilişki ağlarıyla iç içe geçtiğini görme konusunda başarısızdır. Gerçekten de, modern toplumlar, modern ekonomiler kadar hızlı ve radikal bir biçimde değişmektedir. Temel değişimler arasında, toplumsal birbirine bağlanmışlığın, özellikle ‘post-endüstriyel’ olarak adlandırılan toplumların yükselişi ve iletişim teknolojisindeki muazzam gelişmeler ışığında değişen niteliği sayılabilir. Toplumsal birbirine bağlanmışlığın ‘seyrek’ biçimleri, ‘yoğun’ birbirine bağlanmışlık biçimlerinin yerine mi geçmektedir? Buna ek olarak kültürel küreselleşmenin gelişimi, bilhassa tüketimciliğin yaygınlaşması ve bireyciliğin yükselişi yoluyla, özellikle gelişmekte olan dünyada, fakat başka yerlerde de sosyal norm ve değerleri yeniden şekillendirmektedir. Bu sürece yön veren temel itici güçler nelerdir ve bu süreç, küresel bir tek kültürün yayılmasına mı yol açmaktadır? Son olarak, ulus-ötesi gruplar ve küresel hareketlerin gelişimi, kimilerinin, sosyal ilişki ve kimliklerin ‘küresel sivil toplum’ olarak adlandırılan bir olgunun ortaya çıkmasıyla yeniden şekillenme sürecine girdiğini iddia etmesine neden olmuştur. Küresel sivil toplum diye bir şey var mıdır ve küresel siyasetin gelecekteki biçimi açısından sonuçları nelerdir?

Temel Meseleler

- Post-endüstriyel toplumların doğuşu ve iletişim devriminin toplumsal sonuçları ne olmuştur?
- Risk ve güvensizlik, modern toplumun neden böylesi belirgin bir özelliği haline gelmiştir?
- Küreselleşme, toplumsal norm ve kültürel inançları nasıl ve ne ölçüde değiştirmiştir?
- Son yıllarda NGO’lar ve toplumsal hareketler neden gelişmiştir?
- Küresel sivil toplum, iyi mi yoksa kötü bir güç müdür?

TOPLUMSAL BİRBİRİNE BAĞLANMIŞLIK: YOĞUNDAN SEYREĞE?

Toplum nedir? Tüm toplumlar, düzenli etkileşim modelleriyle nitelenir; ‘toplum’ yalnızca aynı ülkesel alanda tesadüfen bir araya gelmiş insanlar topluluğu değildir. Toplumlar, üyeleri arasındaki genellikle istikrarlı bir ilişkiler bütünüyle şekillenir ve karşılıklı farkındalık ve en azından bir miktar işbirliği biçiminde ortaya çıkan bir ‘birbirine bağlanmışlık’ duygusu içerir. Fakat toplumlar, birçok farklı ve birbiriyle bağlantılı düzeyde var olabilir. Ulusal düzeyde, ortak kültür ve siyasal sadakat kapasitesine dikkat çekerek ve ortak bir kimlik duygusunu yerleştirmek için bazı ülkelerden genellikle toplumlar olarak söz edilir. ‘İngiliz Okulu’ olarak bilinen teorisyenler, ortak norm ve değerler ve devletlerarası düzenli etkileşim modellerinin ‘uluslararası toplum’ adını verdikleri bir olguyu yaratması anlamında, toplumun aynı zamanda uluslararası bir boyutu olduğunu ileri sürmüştür. Bazıları da, bu bölümün son kısmında ele alındığı gibi, toplumun daha üst düzeyde ‘dünya toplumu’ (Burton, 1972) veya ‘küresel sivil toplum’ biçiminde küresel bir boyut kazandığını ileri sürmektedir.

Fakat toplumun ve dolayısıyla birbirine toplumsal bağlanmışlığın doğası zaman içerisinde önemli ölçüde değişmiştir. Temelde ulusal veya yerli toplumlar açısından geçerli olmak üzere, modern toplum, toplumsal birbirine bağlanmışlığın içinin boşalmasıyla, yani yakın sosyal bağlar ve sabit sadakatlerin ‘yoğun’ bağlanmışlığından, daha akıcı ve bireysel sosyal düzenlemelerin ‘seyrek’ bağlanmışlığına geçişle karakterize edilmektedir. Bu değişimlerin pek çok boyutu, bir sonraki ana kısımda değerlendirilen küreselleşmenin toplumsal ve kültürel sonuçlarıyla ilişkili olup, diğer boyutları post-endüstriyel toplumun gelişimi, ‘bilgi çağı’nın’ ortaya çıkışı ve belirsizlik, güvensizlik ve risk eğilimleri gibi gelişmelerle ilişkilidir.

Kavram

Fordizm/Post-Fordizm

‘Fordizm’ ve ‘post-Fordizm’, değişen üretim biçimi ve örgütlenmesi çerçevesinde modern toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşümünü açıklamak için kullanılan terimlerdir. Fordizm, ABD’nin Detroit şehrinde Henry Ford’un önderliğini yaptığı büyük ölçekli kitle üretim yöntemlerini ifade eder. 1960’lara kadar kullandığı teknikler büyük ölçüde taklit edilen Ford, standartlaşmış ve nispeten ucuz ürünler üretmek için mekanizasyona ve disiplinli biçimde örgütlenmiş üretim hattı çalışma süreçlerine dayanıyordu. Post-Fordizm, bireysel olarak işçilere daha fazla bağımsız hareket imkânı veren ve taşeronluk ve grup üretimi gibi yenilikleri mümkün hale getiren daha esnek mikro-elektronik temelli makinelerin ortaya çıkışıyla birlikte doğdu. Post-Fordizm, iş yerinde ademi merkezileşmenin yanında toplumsal ve siyasal parçalanma ve tercihle bireycilik üzerine daha fazla vurguyla ilişkilendirilmiştir.

Endüstrileşmeden Post-Endüstrileşmeye

Endüstrileşme (sanayileşme), modern toplumların yapısı ve karakterini şekillendiren en güçlü unsur olmuştur. Endüstrileşme, şehirleşme süre-